

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

zhaša vsak četrtlet in volja a poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr., za četrt leta 80 kr. — Naročnina se pošilja opravištvu v dilaškem sementišču (Knabensminar). — Deložniki siskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

Posamezne liste prodaja knjigar Nevak na vsakem trgu po 5 kr. — Rokopis se ne vrača, nopiščani listi se ne sprejemajo. Za ornanila se plačuje od navadne vrstice, če se natisne enkrat 8 kr., dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Hrvatska.

Slovenecem najbližji sosedi slovanske krvi so nam Hrvati, pa njihova zgodovina je nam premalo znana. Zato tudi njihove politične borbe v Zagrebškem saboru čestokrat prav ne razumemo! Bodi torej sledeče v pojasnilo.

Hrvatska bila je neodvisna kraljevina pod domačimi kralji, ko smo Slovenci popolnem omolknili pod tlako in raboto in podloštvom priselivše se k nam tuje gospode. Ko jim umerje zadnji kralj iz domače rodbine, izvolijo si Hrvatje vogerskega kralja Kolomana tudi za svojega vladarja in njegov moški zarod. Ko ta s kraljem Ludovikom izumerje v strašni bitki zoper Turke pri Mohači, izberejo Ferdinanda I. iz habsburške preuzvišene hiše l. 1527 pod istimi pogoji: Hrvatska je neodvisna, ima svoj sabor, kder izvoli bana, ki je odgovoren le kralju in saboru. Ta dovoljuje kralju davek, vojake, sklepa postave in ima besedo, kedar se napové vojska ali sklene mir. Tako je ostalo do smrti Karla VI. zadnjega možkega potemca habsburškega. Vsled posebne nagodbe s Karlom, tako imenovane praktične sankcije, raztegnejo Hrvati pravice habsburške rodbine na ženski zarod in priznajo Marijo Terezijo za kraljico.

Njeni sin cesar Jožef pa ni hotel starih pravic deželam priznati, kar je Madjare in Hrvate pripravilo k skupni, vzajemni obrambi. L. 1790 je hrvatski sabor zvezo z Vogersko slovesno vsprejel. Toto zvezo pa so Madjari začeli zlorabiti na škodo neodvisnosti in celokupnosti Hrvatske, kar je Hrvate silno razburjevalo. Zato so Hrvati l. 1848, ko so se Madjari spuntali, z veseljem cesarju šli na pomoč in pod banom Jelačićem rešili Avstrijo, upajoč zagotoviti si starodavno neodvisnost Hrvatske pod kraljem in cesarjem iz habsbursko-lotrinske hiše. Toda nastopila je doba absolutizma Bachovega, kateremu je konec storila oktoberska diploma Franca Jožefa 1860.

Ali namesto sklicati stare sabore, silil je Schmerling vse v dunajski „reichsrath“. To nagne Hrvate zopet na madjarsko stran in sklenejo l. 1868, čeravno neradi, nagodbo z Vogersko. Od nekedanje neodvisnosti je ostalo zelo malo samostalnosti: kajti madjarski ministri so dobili v oblast bana, finance, diplomacijo, trgovino, Medjimurje, Reko, železnice, tarife, telegraf, pošto — še gozde v granici so posekali in prodali. Vse bi naj služilo madjarskemu življu na korist. Hrvatska je sedaj z davki preobložena, njeno sodstvo in uprava skvarjena in mora vsled trgovinske politike madjarske popolnem oslabeti.

To boli hrvatske domoljube. Njihovi poslanci skušajo temu v okom prihajati pa so si navskriž zastran poti ter so razcepljeni na 3 stranke: narodno, neodvisno in pravno stranko. Vsaka izmed teh je v saboru Zagrebškem v adresi (pismu) do kralja in cesarja hotela svoje misli in težnje izraziti. Vsprejeta je bila prve stranke adresa in drugi dve stranki ste sabor zapustile, da je zmešnjava sedaj večja ko poprej.

Narodna, sedaj vladina stranka, priznava zvezo in nagodbo z Vogersko od l. 1868 pa želi, naj bi vogerski ministri se nagodbe res držali in zlasti v gospodarskih rečeh več ozira jemali na ubogo Hrvatsko; na to je izvolila 45 poslancev v vogerski državni zbor v Budimpešti.

Neodvisna stranka, katerej pripada tudi škof Strossmayer, pa tirja popolno preosnovo nagodbe od l. 1868 postavnim potem po dogovorih mej hrvatskim saborom in vogerskim državnim zborom: ban je naj saborn odgovoren, a ne vogerskim ministrom, sabor naj ne voli 45 poslancev v vogerski državni zbor, ampak le v vogerske delegacije, v sodstvo pa finance, trgovstvo itd. se nimajo madjarski ministri več utikati, tukaj je Hrvatska neodvisna in plača svoj donesek k vzajemnej vojski in diplomaciji po določenih procentih.

Pravna stranka (Starčević) se zлага zvečinoma z navedenim. Toda ona obsoja vse kot nepostavno, kar se je godilo od l. 1790 naprej ter zahteva neodvisnost Hrvatske na podlagi pragmatične sankcije, sklenene s cesarjem Karlom VI. očetom Marije Terezije: zveze z Vogersko ne priznava, avstrijski cesar je kralj hrvatski, kronan s krono kralja Zvonimira, in hrvatski sabor voli sam zastopnike v delegaciji, kder se naj sklepa o vzajemnem vojaštvu in diplomaciji. Ob enem tirjajo pravaši združenje vseh hrvatskih pokrajin!

To so glavne točke izražene v adresah treh političnih strank hrvatskih.

Desterniški.

Govor slovenskega poslanca č. g. Einspielerja v deželnem zboru Koroškem.

II. 3. Jaz in moji somišljeniki želimo in tirjamo, naj se slovenskemu jeziku odloči v slovenskih šolah tista pravica, ki jo ima po državnih postavah.

Po § 6. državne šolske postave od 14. maja 1869 odločuje o učnem jeziku in o učenju drugega deželnega jezika deželni šolski svet po zaslišanju tistih, ki šolo vzdržujejo, pa le v postavnih mejah. V tem smislu je dež. šolski svet občine zaslišal l. 1869, in ko so mu odgovorile, je osnoval za slovenske občine na Koroškem troje vrste šol, in sicer:

- a) šole z nemškim učnim jezikom;
- b) take šole, da se podučuje prve mesce po slovensko; z nemščino pa se začne že v letu, in nemščina postane učni jezik takoj, kedar jo otroci dovoljno razumejo;
- c) take šole, v katerih je prvotni poduk slovenski vendar se z nemščino začne že v drugem letu.

Jaz in moji somišljeniki smo te misli, da je sl. dež. šolski svet, ko je osnoval te tri vrste šol, prekoračil tiste postavne meje, ki mu kažejo, kako daleč sme in kako daleč ne sme iti.

Člen 19. državnih osnovnih postav od 21. decembra 1867 pravi, da ima vsak narod neovrgljivo pravico, da se mu ohranja in goji narodnost in jezik (Wahrung und Pflege der Nationalität und Sprache).

Da se pa v šolah naših slovenskih občin ne „hrani in ne goji slovenska narodnost in slovenski jezik“, to je jasno. V šolah I. vrste, kjer je poduk čisto nemšk., kdo bi tam trdil, da se slovenščina ohranja, ker o njej še sluha in duha ni. Pa tudi v šolah II. in III. vrste se slovenska narodnost in slovenski jezik tako malo gojita, da so tudi te šole v protislovju s čl. 19. drž. osn. postav. To se vendar ne pravi, slovenščino ohranjati in gojiti, ako se slovenskim šolarjem na nekterih straneh slovensko-nemškega abecednika pokažejo slovenske črke,

in se učijo nekoliko črkovati ali puštaboriti. To bi bila prava ironija na državni zakon. Tega postavodajavec gotovo ni imel v svojih mislih.

Člen 19 pa pravi še dalje: „Nobeden se ne more siliti, da bi se učil drugega deželnega jezika.“ Tudi Slovenci hočejo, naj bi se njih otroci naučili nemško, pa to se mora zgoditi tako, kakor ljudstvo želi, tako namreč, da se pri tem ne zanemari materni jezik toliko menj pa, da bi se materni jezik potisnil čisto na stran. Da ljudstvo ni zadovoljno s tem, da se slovenščina tako odriva, to pričajo mnoge ustmene in pismene tožbe, to pričajo mnoge pritožbe, ki jih imajo v rokah šolske oblasti same.

Da se pa slovenski otroci proti volji mnogih občin in starišev silijo, hoditi v nemške šole in učiti se nemščine, to se nikakor ne vjema s členom 19. drž. osn. postav.

Nadalje pravi § 1. državne šolske postave od 14. maja 1868 in nove šolske postave od 2. maja 1883: „Ljudska šola ima namen, otroke izgojevati versko in нравno, izbujati in razvijati njih duševne moči, priskrbeti jim vednosti in ročnosti, ki so jim potrebne za življenje in daljše izobraževanje, in tako narediti iz njih čvrste, poštene ljudi in koristne ude človeške družbe.“ Da se pa vse to ne more doseči, ako se otroci podučujejo v jeziku, kterega ne razumejo, je pač jasno. Zato se naše šole tudi s tem paragrafom šolske postave ne vjemajo.

Slednjič pravi § 51 učnega reda od 20. avgusta 1870: „Da se mora vsak otrok iz maternega jezika naučiti toliko, da prav zastopi kar se mu pové v maternem jeziku, da zna lepó in razločno brati in pripovedovati, kaj je bral, da zna svoje misli pravilno in točno povedati, pa tudi zapisati itd.“ Da pa še najboljši slovenski otroci pri sedajnjih šolah tega ne znajo, to nam pričajo mnogi stariši, ki pravijo, da znajo otroci pač nemški brati in pisati pa ne zastopijo, kar berejo; slovensko pa da ne znajo ne pisati ne brati. Tudi profesorji srednjih šol nam to spričujejo, ki pravijo, da morajo slovenske učence še le brati učiti v gimnaziji in realki! Da je res tako, priča nam tudi pritožba 97 slovensko-koroških katehetov, ki se je na visoko vlado odposlala l. 1879 še za časa blazega ranj. knezoškofa dr. Valentina Wiery-a. Čeravno so jo mil. gosp. knezoškof gorko podprli, vendar je bila prošnja žalibog zastoj. Povdarjalo pa se je v tej prošnji, da se otroci ne morejo dobro učiti krščanskega nauka, ker po slovensko ne znajo brati. Te tožbe katehetov se še zdaj ponavljajo od leta do leta. Pa tudi od drugih strani, od občinskih zastopov in krajnih šolskih svetov slovenskih, dohaja vedno več pritožb in prošenj zoper sedajne šole po slovenskem Koroškem.

Sedajna šolska osnova na slovenskem Koroškem nasprotuje tedaj členu 19. drž. osn. po-